

MINDSZENTY JÓZSEF

1956

Írások a hagyatékából

SZÉPMŪVES

A kötet forrása:
Magyarországi Mindszenty Alapítvány, Kézirattár

Borító- és kötetterv: Mohammed Nur

A kurzívval szedett jegyzetek a jelen kiadás megjegyzései,
a további észrevételek a szerzőtől valók.

Köszönet jár M. Madarász Anitának,
aki nélkülözhetetlen segítséget nyújtott
a kötetben szereplő angol részek fordításához.

A szerző fotója:
Új Ember Kiadó Archívuma (1956)

A bíboros tárgy hagyatékában
megőrzött nemzetiszín szalag fotója:
Dabasi András

Sajtó alá rendezte:
Kovács Attila Zoltán
Soós Viktor Attila

© Mindszenty Alapítvány, 2016
© Athenaeum Kiadó, 2016

A Mindszenty József által 1972-ben alapított Kardinal Mindszenty Stiftung és ennek 1994 óta működő hazai szervezete, a Magyarországi Mindszenty Alapítvány őrzi és gondozza a hercegprímás tárgyi és szellemi hagyatékát. Halála előtt egy nappal a bíboros végrendeletében így fogalmazta meg az alapítvány küldetését: *„A Mindszenty Alapítvány egyik legelső feladatának tekintem, hogy azt a magyar nemzeti és katolikus célt szolgálja, amit életem feladatául tűztem ki, s amit Isten segítségével hazámban és a számkivetésben is igyekeztem megvalósítani.”* Ehhez a küldetéshez járult 1994 óta a bíboros szenttéavatási eljárásához szükséges szakmai munka és támogatóink adományai segítségével az eljárás anyagi hátterének biztosítása, valamint Mindszenty bíboros magyarországi tiszteletének előmozdítása. A hercegprímás történelmi jelentőségű 1956-os jegyzeteinek közreadásával is e fontos célokat szeretnénk szolgálni.

További információk: www.mindszentyalapitvany.hu

BEVEZETŐ

Megint egy könyv Mindszentyről. Megint egy könyv Mindszentytől. Megint egy könyv az 1956-os forradalomról és szabadságharcról. Könyvtárnyi anyag áll rendelkezésre mindkét témáról. Lehet új dolgokat megjelentetni? Lehet eddig ismeretlen történelmi adatokkal előrukkolni? Lehet! Erre vállalkozunk az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulóján.

A Magyarországi Mindszenty Alapítvány igyekszik feldolgozni és publikálni az őrizetében lévő dokumentumokat. Így jelent meg 2015-ben Mindszenty József *Emlékirataim* című munkája Kovács Attila Zoltán és Soós Viktor Attila szerkesztésében. Folytattuk a kutatást, a feltárást, és így láttuk szükségességét feldolgozni és megjelentetni Mindszenty Józsefnek az 1956-os szabadságharcról szóló jegyzeteit. Részben visszaemlékezés, hiszen a hatvan évvel ezelőtti események egyik meghatározó szereplője írta meg tapasztalatait, adta át az általa megélt történések lenyomatát, ugyanakkor egyfajta feldolgozása, bemutatása a korabeli történelmi napoknak. Az iratok az Amerikai Egyesült Államok követségén, 1956. november 4-e után félrabságban élő bíboros munkái, amelyek a követség magányában születtek. Tudjuk, hogy viszonylag korlátozott módon juthatott sajtótermékekhez, könyvekhez, de igyekezett minden adatot összegyűjteni és megszerezni, akár az *Emlékirataim* című visszaemlékezésén, akár az ehhez kapcsolódó, tágabb térben és időben bemutatott *Egy különös sorsú nemzet* kéziratán dolgozott. Ebbe a sorba illeszkedik az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeiről, annak előzményeiről és következményeiről szóló munkája is. Ezekben a szerző szándéka szerint nem a nyilvánosság számára és nem közlési szándékkal született írásokban Mindszenty a saját szemszögéből, a saját maga által megélt eseményeket mutatja be, de nem egyszerűen egy leíró történetet olvashat az olvasó arról, hogy miként élte meg 1956. október–november napjait, hanem egy tágabb összefüggésrendszerbe helyezi a magyar katolikus egyház 1945 utáni helyzetét is, benne a maga szerepét.

De ugyanúgy kitekint a forradalmat követő megtorlásra, a kádári propagandára is. Sőt, nemzetközi viszonylatokba helyezi '56 őszének eseményeit.

Vázlatosan tekintjük át az 1956. október 31-i szabadulásához vezető utat és a forradalom vele kapcsolatos eseményeit. Részben azért, mert nagyon sok mindent megörökített a jelen írásban, részben azért is, mert a szakirodalom alaposan tárgyalta és bemutatta életútjának ezen szakaszát, így csak fel kívánjuk ezen munkákra hívni a figyelmet, hogy aki részletesebben érdeklődik, az ez alapján alaposabban utána tud nézni az eseményeknek.*

Mindszenty Józsefet 1948. december 26-án Décsi Gyula vezetésével az Államvédelmi Hatóság emberei tartóztatták le. A Budapesti Népbíróság 1949. február 8-án első fokon, a Népbíróságok Országos Tanácsa július 9-én másodfokon életfogytiglani fegyházra ítélte. 6 év budapesti börtön után, megromlott egészségi állapota miatt, 1955. augusztus 17-től Püspökszentlászlón, november 2-től Felsőpetényben tartották házi őrizetben. A forradalom kitörése után hat nappal – 1956. október 29-én – a kommunista pártközpont utasítására titkos helyre akarták vinni, de ennek ellenállt. Október 30-án éjjel magyar katonák szabadították ki fogságából, október 31-én délelőtt érkeztek a budai primási palotába. Szabadságának 4 napja alatt a magyar katolikus egyház jövőjével kapcsolatos teendőkről tárgyalt a püspöki kar tagjaival és egyházmegyéje vezetőivel, Tildy Zoltán államminiszterrel, s a külföldi segélyszervek küldötteivel a Magyarországnak nyújtandó anyagi segítségről. Fölkeresték a református és evangélikus egyház vezetői is, de a politikai pártok képviselőit nem fogadta. Nagy Imre miniszterelnök kérésére november 3-án este 15 perces beszédet mondott a Szabad Magyar Rádióban, kiállt a nemzeti szabadságharc céljai mellett, s a polgári demokrácia jövőképét vázolta föl. November 4-én hajnalban a szovjet csapatok támadása után az Amerikai Egyesült Államok követségén kért és kapott menedéket.

Itt kezdte el írni az *Egy különös sorsú nemzet* című írását, az *Emlékirataim* című visszaemlékezését, és itt születtek az 1956-os szabadságharcról szóló feljegyzései is. A Magyarországi Mindszenty Alapítvány fontosnak érzi az őrizetében lévő gyűjtemény szisztematikus feldolgozását, publikálását. Így az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc 60. évfordulóján több mint indokolt megjelentetni e tematikát.

Köszönet Habsburg-Lotharingiai Mihálynak, a Magyarországi Mindszenty Alapítvány elnökének, hogy támogatta a kiadvány megjelenését, köszönet az Alapítvány vezetőjének, Kovács Gergelynek és munkatársának, Nagy Brigittának, hogy segítettek a feltáró kutatást és a kiadvány megjelentetését. Köszönet a Szépmíves Könyvkiadónak, hogy vállalta a kiadást.

Köszönöm azoknak a kollégáknak, barátaimnak, akik akár Mindszenty József életútjával, akár az 1956-os forradalom és szabadságharc történéseivel foglalkoznak, és korábban vagy most segítő, inspiráló beszélgetésekkel, ötletekkel, javaslatokkal segítettek munkámat, így Balogh Margitnak, Bank Barbarának, Császár Istvánnak, Földváryné Kiss Rékának, Fukszberger Imrének, Gyürki Lászlónak, Horváth Zsoltnak, Madarász Anitának, Mészáros Istvánnak, M. Kiss Sándornak, Simon Istvánnak, Szabó Csabának, Tímár Ágnesnek, Vörös Gézának, Zinner Tibornak. Külön köszönöm családomnak, különösen is feleségemnek, aki elfogadta, hogy újra – most kicsit rövidebb időre, mint az *Emlékirataim* sajtó alá rendezésekor – beköltözött Mindszenty a mindennapi életünkbe. Köszönöm gyermekeinknek, Virágnak, Vikornak, Veronikának, Villónek és Vilmosnak, hogy türelemmel viselték ezt a munkát.

Budapest, 2016. október 2.

Soós Viktor Attila

* Balogh Margit: *Mindszenty József (1892–1975) I–II. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2015. 997–1046.*; Kovács Gergely: *Isten embere. Szemtől szembe Mindszenty bíborossal. Új Ember Kiadó, Budapest, 2005.*; Mészáros István: *Kik a „bukott rendszer örökösei?” Adalékok Mindszenty József és Nagy Imre viszonyához. Vasi Szemle (2006) 5. 591–610.*; Mészáros István: *A Conti utcától Recskig. Újabb Mindszenty-kutatások. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2007.*; Pánczél Hege-dűs János: *Mindszenty 1956. Nem forradalom, hanem szabadságharc. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Molnár Tamás Kutató Központ, Budapest, 2015.*; *A katolikus egyház 1956-ban. Szerk.: Rosdy Pál. Új Ember Kiadó, Budapest, 2006.*; Somorjai Ádám OSB–Zinner Tibor: *Majd’ halálra ítélve. Dokumentumok Mindszenty József élettörténetéhez. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.*; Szabó Csaba: *Mindszenty József szabadon töltött napjai 1956-ban. In: ÁVH–Politika–1956. Politikai helyzet és az állambiztonsági szervek Magyarországon, 1956. Szerk.: Okváth Imre. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Bp., 2007. 223–234.*; Szabó Csaba: *Mindszenty József „ismeretlen” rádiószózata. In: Magyar katolikus egyház 1956. – A Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány évkönyve, 2007. – Szerk.: Szabó Csaba. Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány, Új Ember, Bp., 2007. 99–114.*; Tyekvicska Árpád: *A bíboros és a katona. Mindszenty József és Pálinkás-Pallavicini Antal a forradalomban. Századvég Kiadó–1956-os Intézet, Budapest, 1994.*

HAZAFELÉ ÉS OTTHON

Nyitva a Bálványos vár kapuja. Áramlik a nép, hogy láthassa az ország primását. Nem akarja elhinni, hogy azok a páncélosok nem gyilkolták meg, vagy nem rabolták el. Meg is tapintanak. Csókolják a ruhámat, nem győzők áldást adni. Újra meg újra kérik.

Jönnek a lelkész és felesége vezetésével az evangélikusok: őszinte, igaz örömmel. A kisebbségi katolikusok és baptisták: legények, leányok, öregek. De régen láttam ennyi örömet magyar arcokon; bánatot se, arcokat se. Mondják, megtették a magukét; örülnek, hogy én is szabad vagyok. Ez az a bizonyos „csőcselék”, amelytől féltettek engem Kádár,¹ dr. Münnich² és a helyi testőr ÁVO-im.

Szeretetükkel meg akarnak kötözni és nem akarnak elereszteni. De mondom nekik: Petényben³ tovább voltam a kelletnél, eresszetek! A falu 805 lakosánál ez messze nagyobb tömeg, és már sötét van.

Megáldom a néptengert.

Kimegyünk azon az úton, amelyen Halottak napja éjszakáján ide hoztak. Bánkon és a közbeeső falvakban is így megy.

Ki kell szállnom.

Bemegyek a plébániára. Leírhatatlan a nép öröme, szeretete. Fognak. Hogy érek ma Budára? Csak Rétságra érek.

És Felsőpetény rabfészke? Sok minden volt. 1 ½ évtized múltán az elveszett családi otthon melege pótléka, amit a kommunista rendszer nyújt azoknak az apróságoknak (100), akiket a nem tudni, hány hektoliter alkohol fosztott meg attól, miután a rendszer ezt nyújtotta a szülőknek. Óvoda és Nevelőotthon, fenntartója Nógrád megye tanácsa művelődési osztálya. 3–6 évesek, legtöbbjük szülőjüket sem ismeri, 19 nevelővel. A fejenkénti évi költség 24.000 Ft.⁴

Rétság kis járási székhely /1940: 1976 lakossal/, sajnos határszélaljjal és kaszárnnyával. Nem főegyházmegyémhez tartozik, tehát csak mint érsek és primás vagyok itt otthon.

Lehet, hogy átvittek engem a falun úgy éjfél után, ideszállítá-
somkor, de bizony, most úgy érzem, először vagyok itt. Évszáza-
dos népdalt juttat eszembe:

*A rétsági faluvégen
Három csillag van az égen –
Én is oda való, való vagyok,
Ahol az a három csillag ragyog.*

Szabó Imre szombathelyi püspök⁵ ezt idézte hattyúdalként, a magyar orvosok és természetvizsgálók székesegyházi inga-
kísérletén⁶ mondott ünnepi beszédében.

A népmonda szerint 1849-ben mint iszkázi pap egy „utolsó”
szónoklattal menekült meg a haláltól. A fiatal, abszolút uralkodó
talált értéket a „lázadók”-ban. Vajon miért nem talált bennem
is valami csekély értéket ez az abszolút rendszer? Nem baj...

Másként ítélnék ott, „ahol az a három csillag ragyog”.

A rétsági magyar „vörös katonák” szabadítottak ki engem, így
kerültem ide. A parancsnok-örnagy régi ismerős család tagja.
Sokat szenvedett. Kér, és tanácsolja: maradjak itt éjszakára,
a honvédeknél. Minden honvéd szeretne élém jönni. Az út
éjszaka még nem biztonságos. A parancsnoknak megteszem.
Egész éjjel jönnek a szabadságharcos egyetemisták, matrózok,
munkások a szabadításomra. Elkéstek, de kísérni akarnak Budá-
ra. Örülök, hogyne fogadnám el. De kérdem: nem gondolják-e
majd az oroszok, hogy csak fegyveres fedezettel merek vissza-
menni?

Mind nevet.

Éjfél előtt, amikor a tisztek feleségeikkel vannak nálam, civil-
ben betoppan Garamvölgyi Vilmos,⁷ a rétsági honvédszászlóalj
ezredese. Leültetem, hisz ő volna, ha nem is ő hívott, a ven-
déglátó házigazdám. Sietve elejti, hogy ő nem is kommunis-
ta. Kényelmetlenül hatott a tisztekre és rám is. De a zászlóalj-

parancsnok őrnagyra, Pálincás (Pallavicini) Antalra⁸ semmiféle neheztelését nem látom. A vezetés egészen az őrnagy kezében van. Tisztek és legénység tisztelettel és ragaszkodással vannak irányában. Biztosra veszem, hogy az őrnagy előadta a másnapi kíséret tervét, amelyről és mérvéről én csak a valóságkor szereztem tudomást. Azt is biztosra veszem, hogy Garamvölgyi nem ismerte a tervet és mérvét.

Kb. ¼ óra múltán elköszönt. Mint valami bántó kísértet és éji kuvik volt ő itt. Utólag az a sejtésem, ő tudott már valamit. Különben kinek kellett ez a civil éjszakai Inspizierung?⁹

Éjfélben jön Kovács Vince,¹⁰ váci felszentelt püspök titkárával. Üdvözölnek, szállásra hívnak Vácra.

– Én már csak a kiszabadító honvédeknel éjszakázom.

Ábrahám módján próbálkoznak tovább: áthaladva Vácra legalább szálljak ki, és szóljak, adjak áldást.

Itthon van-e már a rab megyéspüspökük?¹¹ Csak oda megyek vendégnek, ahol a gazda, a családfő otthon tartózkodik.

Lefeküdni – bár minden gondosan előkészítve – nem lehet. Nem is hiányzik. Folyton jönnek a tisztek, családtagok, honvédek. Hajnali 4-ig aláírásokat is adok.

Akkor ledőlök, nem az alvásért, hanem a valamit mégis adó vízszintes helyzetért. Elgondolkozom...

– De jó vagy Te, Istenem. Mily nagy a Gondviselésed. Mennyi sok sanyargatást és bajt mutattál nekem: és hozzám fordulva életre keltettél: és a földi élet örvényéből visszavezettél és megvigasztaltál engem (Zsolt. 71,22-23). Meg kell értenem a Zsoltáros szavát: Magasztalva ünnepeljétek az Urat, mert jó, mert irgalma örökkévaló (Zsolt. 105,1). Az Úr könyörületeségét énekelem örökké (Zsolt. 88,1). Letette székükből a hatalmasokat (Lk. 4,52). Ujjonganak a megalázott csontok (Zsolt. 60,10). Széttépte kötelékeimet nagyon indokolt érte a dicsérő áldozat (Zsolt. 115,16-17)!

Igaz, hogy a fővárosi szabadságharcosok véráldozata, gyözelme: ennek nyomában a begyulladt ÁVO, majd a rétsági derék honvéd páncélosok tárták ki a kaput a kriptából az élet felé. De Isten keze játszik – emberi ujjakon és műveken keresztül –

a világtörténelem hatalmas orgonáján. Csak Ő az, aki leoldja a rabbilincseket (Zsolt. 145,7). Ő az, aki az emberek fiai közt csodálatosakat cselekszik (Zsolt. 65,4), sőt csodálatos nagy dolgokat csak ő egyedül művel (Zsolt. 145,4).

Álmélkodom, mint a Heródes börtönéből szabaduló apostolfejedelem, amikor lehullottak kezéről – égi erőre – a rabláncok.¹² Ahogy ő, én sem tudom, valóság ez, vagy csak álmodom? De most már tudom, hogy az Úr küldötte eszközeit, és kiragadott Heródes kezéből és a zsidóknak életfogytiglani rabságom felől táplált minden várákoszásából.¹³ Ahogy ott, Jeruzsálemben, gondolom, itt is jelentkezik a hívek nagy, Isten dicsérő öröme a szüntelen imádság után.

Amit a fegyházban alig remélhettem, élve és épen kerültem ki. Nem veszem sokba a nyomokat. Nyolc év múlt el túl az élet delén. A vese, tüdő nem örvendette a fegyházat. Jobb mutatóujjamban viszek egy megfeketedett szálkát. Bal láb nagyujjamon a köröm éktelen, várja lehullását. Ez semmi ahhoz, hogy munkavágyó és -képes vagyok.

Vajha az én rabéveim az Evangélium előnyére válnának, mint ahogy ezt az apostol a maga bilincseiről elmondhatta.¹⁴